

ETAPE ÎN EVOLUȚIA CORALULUI LUTERAN

STAGES IN THE EVOLUTION OF THE LUTHERAN CHORALE

AUREL MURARU,

asistent universitar, doctor,

Facultatea de Arte, Universitatea „Spiru Haret“, București

Nașterea coralului luteran este strâns legată de evenimentele social-culturale care au marcat sfârșitul Evului Mediu, fiind o consecință directă a Renașterii și a curentului umanist care s-a instaurat în Europa occidentală a acelei epoci. Acest curent a cuprins filosofia, literatura și arta, întinzându-și tentaculele și în sfera religiei. Astfel, din Biserica Catolică s-au desprins mai multe formațiuni religioase protestante, avându-i în frunte pe Martin Luther și Jean Calvin. Ideologia protestantă s-a reflectat în mijloacele de expresie muzicală ale coralului, al cărui accesibilitate îl va impune în sânul noilor mișcări religioase, dezvoltându-se pretutindeni unde s-a ivit reforma protestantă.

Cuvinte-cheie: Renaștere, reforma protestantă, coralul luteran.

The birth of the Protestant chorale is strongly linked to social and cultural events which defined the end of the Middle Ages, as a direct consequence of the Renaissance and of the humanist thinking which became one of the main features of Western Europe. This thinking had an impact on philosophy, literature and art and it also spread its tentacles towards religion. As a consequence, several Protestant religious groups, lead by Martin Luther and Jean Calvin, separated themselves from the Catholic Church. The Protestant ideology was reflected in all musical expressive means of the chorale, which, due to its accessibility spread wherever there was a Protestant reform.

Keyword: Renaissance, protestant reform, lutheran chorale.

Izvorul afirmării și consolidării culturilor naționale a fost legat indisolubil de perioada *Renașterii*, curent apărut în Europa la sfârșitul Evului Mediu. Umanismul — mișcarea spirituală care a stat la baza *Renașterii* — s-a manifestat în toate ramurile importante ale artei și științei, fiind caracterizat de interesul sporit pentru personalitatea umană, pentru sentimentele omului și afirmarea dreptului la libertate. Acest curent a cuprins filosofia, literatura și arta, întinzându-și tentaculele și în sfera religiei. În acea perioadă s-au afirmat mai multe mișcări religioase protestante de mare amploare precum mișcarea husită [1, p. 247] ce se baza pe învățăturile lui Jan Huss (1373—1415), luteranismul în Germania, calvinismul în Franța și anabaptismul în Țările de Jos. Sensul actual de protestantism acoperă toate grupările creștine apărute în urma *Reformei protestante*, adică toată creștinătatea aflată în afara ortodoxiei și catolicismului.

Ideologia *Reformei* s-a reflectat cel mai pregnant în mijloacele de expresie muzicală ale *coralului protestant*, a cărui vigoare și accesibilitate îl va impune în sânul bisericii protestante, înflorind pretutindeni unde s-a ivit *Reforma*. Muzica trebuia să fie mai apropiată de masa credincioșilor și mai accesibilă, de aceea *coralul protestant* nu a mai îmbrăcat țesătura polifonică și s-a simplificat. Astfel, *coralul luteran* va asocia credinței evanghelice un nou mod de execuție, cântarea congregațională (comună), la care iau parte toți enoriașii aflați în Biserică. Pentru Martin Luther (1483—1546) liturghia însemna proclamarea Cuvântului lui Dumnezeu de către toți credincioșii, care uniți prin cântare își exprimau bucuria credinței și a rugăciunii către Făcătorul celor văzute și nevăzute.

După cinci ani de la publicarea celor 95 *de teze* ale lui Martin Luther, tipărite la 31 octombrie 1517, au apărut primele cărți cu imnuri protestante. La începutul *Reformei*, coralul reprezenta imnul congregațional protestant, cunoscut sub numele de *Geistliche Lieder* (cântece religioase), *Psalmen* (psalmi), *Cristliche Lieder* (cântece creștine) și *Gesange* sau *Kirchengesange* (cântece pentru biserică). Caracteristicile formale și stilistice ale *coralului luteran* erau limba națională germană, rima metrică a versului, forma strofică muzicală și textuală asociate unor melodii simple. La origini, *coralul luteran* este monodic, iar manifestarea sonoră era determinată cu strictețe de text. Susținătorii noii forme de

manifestare muzicală a credinței susțineau că în loc de fragmentarea ideii muzicale în motive scurte, care traversează vocile corale (procesul imitației polifonice), *coralul protestant* favorizează generozitatea și larghețea melodiei. Coralul a evoluat în decursul secolelor de la o formă simplă până la o varietate componistică ce include *coralul-cantată* (cantată bazată pe melodii și texte de coral german în care secțiunile sunt distincte și relativ independente), *coralul-concert*, *coralul-fugă*, *coralul-preludiu*, *coralul-motet*, *coralul-variațiune*, *coralul-suită* și altele.

Renunțarea la polifonia stufoasă a secolului al XV-lea, reducerea numărului de voci implicate în discursul sonor, trecerea liniei melodice principale de la tenor la vocea superioară, scriitura omofonă, reducerea varietății ritmice, sunt doar câteva caracteristici specifice coralului, trăsături ce vor facilita executarea și memorarea cu ușurință a lucrării muzicale.

Martin Luther a intuit importanța coralului asupra credincioșilor, el dând și primele modele ale *coralului protestant* prin alegerea melodiilor cele mai populare din cântecul gregorian, a cântecelor husite sau a cântecelor populare germane pe care le-a adaptat textelor religioase. Între anii 1523 și 1524, Luther a scris 24 de corale. Reformatorul protestant a adaptat textul german la melodiile gregoriene sau la alte melodii răspândite la vremea respectivă, îndepărtând melismele liniei melodice originale, sau conferindu-i fiecărui sunet o silabă distinctă, linia melodică fiind ajustată accentelor prozodice specifice limbii germane.

Martin Luther a compus și melodii originale, armonizare la patru voci de către compozitorii generațiilor viitoare. Coralul *Vom Himmel Hoch* este dovada clară a celor afirmate mai sus.

*Latin of XI Cent. German of XIV Cent.
Martin Luther, 1524.
Tr. Anonymous, 1858.*

19

VOM HIMMEL HOCH. L. M. *Geistliche Lieder, Leipzig, 1539.
Melody of secular origin.*

A - men.

Coralele semnate de Luther și de către colaboratorii săi (Jonas Justus 1493—1555, Paulus Speratus 1484—1551, Elisabeth Cruciger 1500—1535 și Lazarus Spengler 1479—1534) au fost adunate în colecția *Wittenberg orbit*, marea majoritate a lucrărilor incluse în acest volum făcând parte și astăzi din repertoriile bisericilor protestante.

Coralul a căpătat maturitate artistică în timpul lui Paul Gerhardt (1607—1676), Johannes Gruger (1598—1662) și contemporanii săi. Cel mai important și totodată prolific compozitor de corale de la mijlocul secolului al XVII-lea a fost Gruger, cantor la Biserica *Sfântul Nicolae* din Berlin, cu cele 70 de corale ale sale, care se disting prin simplitate melodică și flexibilitate ritmică dictată de accentele

prozodice. La sfârșitul secolului al XVII-lea coralul reprezenta un interes deosebit, dar în realitate a cunoscut un declin datorită divergențelor teologice dintre pietiști [2, p. 251] și așa-numiții ortodocși din sânul bisericii luterane. Mișcarea pietistă a început odată cu publicarea în 1657 a manifestului *Pia desideria* redactat de Philipp Jakob Spencer (1653—1705). Eforturile pietiștilor de a înlocui serviciul religios regulat cu unul privat au condus la transformarea caracterului coralului și a imnologiei protestante.

Principalii compozitori reformați din țările germanice au fost: Johann Walter (1496—1570), prietenul lui Martin Luther și colaboratorul său intim, Hans Leo Hassler (1564—1612), care se formează la Veneția și își pune talentul în serviciul cultului luteran, Johann Eccard (1553—1611) elevul lui Orlando di Lasso, Michael Praetorius (1571—1621), compozitor fecund și celebru teoretician, Johann Hermann Scheine (1586—1630) și Melchior Vulpius (1560—1615) amândoi compozitori de corale pentru cultul luteran, precum și Martin Agricola (1486—1556) muzician și teoretician german care a scris în anul 1528 *Ein Kurtz Deutsche Musica*. În țările latine, Biserica Calvină, ghidată după învățăturile lui Jean Calvin (1509—1564), a preferat pentru liturghia oficială o muzică simplă, asociată cântului la unison. Melodiile psalmilor traduși în limba vulgară franceză au fost culese din repertoriul popular, iar psalmii armonizați la trei și patru voci în *du mesure a l'antique* de către Claude Goudinel (1514—1572) și Claude le Jeune (1528—1600) au alcătuit *Psaltirea hughenotă*.

La Strasbourg, congregația calvină participa la slujba religioasă cântând corale în formă strofică dar și versiuni germane ale cântecelor gregoriene. În 1536 a fost editat la Zürich volumul de corale calvine intitulat *Nuw Gsangbuchle* [3]. În această culegere a fost inclusă *Psaltirea calvină* și un număr impresionant de corale grupate după diferite teme liturgice.

Organizarea și consolidarea repertoriului protestant se accentuează după trecerea lui Martin Luther la cele veșnice. Astfel, abia în anul 1575 apare la Wittenberg volumul *Kirchen Gesange latinisch und deudsch*, sub îndrumarea lui Johannes Keuchenthal, iar în 1587 la Leipzig *Christiliche Psalme, Lieder und Kirchengesange* coordonat de către Nicolaus Selnecker.

Manifestarea sonoră, atistică și cultică a muzicii protestante are un loc bine conturat în circuitul valorilor perene ale culturii muzicale universale. Johann Sebastian Bach (1685—1750), autorul a peste 150 de corale, rămâne marele maestru al *coralului protestant*, fiind compozitorul al cărui nume este legat de dezvoltarea și afirmarea acestei forme muzicale de manifestare a credinței religioase. Bach a compus melodii originale de coral, precum și o mare varietate de compoziții vocale sau vocal-instrumentale în care a introdus melodii de coral. Coralele armonizate la patru voci de către J. S. Bach reprezintă cel mai însemnat moment din istoria coralului de la *Reformă* încoace. Un rol important în dezvoltarea artei muzicale a protestantismului l-a avut Georg Rhau (1488—1548), un precursor îndepărtat al lui J. S. Bach prin ocuparea postului de cantor la Biserica Sf. Toma din Leipzig. În lucrările sale, se remarcă trecerea cantus firmus-ului de la tenor la sopran, și fixarea armonică la patru partide corale, cu melodia conducătoare încredințată vocii superioare.

După secolul al XVIII-lea, diverși compozitori printre care Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809—1847), Cezar Franck (1822—1890) sau Johannes Brahms (1833—1897), vor folosi genul de coral, introducându-l în oratorii, cantate, mise și recviemuri. Din muzica protestantă s-a dezvoltat marea literatură muzicală universală. Așa s-au născut capodoperele marilor compozitori — J. S. Bach, J. Haydn, G. F. Handel, W. A. Mozart, L. van Beethoven, F. Mendelssohn-Bartholdy, J. Brahms și mulți alții.

Referințe bibliografice

1. CAIRNS, E. *Creștinismul de-a lungul secolelor*. Oradea: Editura Societatea Misionară Română, 1992.
2. BERTHOLET, A. *Dicționarul religiilor*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1995.
3. http://www.hymnary.org/person/Zwick_J